

પાઠ્ય પુસ્તક તરીકે મેળુર

ત્રિવેદિવાચનમાળા— પ્રવેશિકા

૧ લેખકો:—સા. જી. કમળાચંદ્ર પ્રાણીચંદ્ર ત્રિવેદી,
પ્રેક્ષક નવિણચંદ્ર કમળાચંદ્ર ત્રિવેદી
અંકાંક:—જી. સી. કે. આર. રાવણ, અમી પોળ,
વડોદરા

મુદ્ર ૦-૧-૬

પ્રવેશિકા

નવીન વાચનમાળાની આ પ્રવેશિકા છે. એમાં કૃતમતા ને રસિકતા જળદાય તેને માટે પૂરતી કાળજી રાખી છે. પ્રથમ અક્ષરજ્ઞાન, પછી શબ્દજ્ઞાન, અને પછી વાચનજ્ઞાન આપવામાં આવ્યું છે. મૂળાક્ષરોનોજ ઉપયોગ કર્યો છે. સર્વમ અક્ષરો ચિત્ર દર્શાવી બાળકને જોળખાવવા ને લખતાં શિખવવું, એ માર્ગ અનુલવધી અમને શુકત લાગ્યો છે. શિક્ષકે મેટિ ને શોભિતે અક્ષરે સ્વેદ પર અક્ષર લખી આપી બાળક પાસે તે ઢુંટાવવો. અક્ષરના જુદા જુદા જાગોનાં યોગ્ય પ્રમાણ પર શિક્ષકે લક્ષ આપવું. આ પ્રમાણે વ્યારંભથીજ સારા અક્ષર લખવા તરફ ધ્યાન આપવું. આપણી અક્ષરમાળાનો ક્રમ ધણે સ્વાભાવિક છે. તેને જાણે મૂકવાથી કંઈ લાભ નથી. અક્ષરનું અને તેની બારાખડીનું જ્ઞાન થવા પછીજ વાક્યજ્ઞાન પર જવું એ શુકત છે. તેમ થવાથી અસ્વાભાવિક અર્થ શુદ્ધ વાક્યો બાળક આગળ મૂકવાથી થતી દાનિ દૂર થાય છે. બારાખડીનું જ્ઞાન થયે બાળક ગમે તે કંઈ લખી ને વાંચી શકે છે; માટે શરૂઆતમાં એ કડકે બારાખડીનું જ્ઞાન આપ્યું છે, પછી પરિચિત વસ્તુઓના સજ્જો દર્શાવ્યા છે, અને શબ્દજ્ઞાન થયે નાનાં નાના વાક્યોવાળા, કૃત્રિમ પાઠોની યોજના કરી છે. ગમે તેવા રામમાં ને ગમે તેવા વિષય ઉપર કવિતા આપવાને બદલે 'માતૃ-પ્રેમ' ને 'નિઃશ્વમનો ઉપદેશ'—એ વિષે એ સરળ કવિતા આપી છે. ચિત્રાનો યોગ્ય ને પૂરતો ઉપયોગ કર્યો છે.

શિક્ષકે જોડણી શિખવતી વખતે કવિતાની જોડણી પર લક્ષ આપવું નહિ, કેમકે ને - , એ ચિદનો ન વાપરતાં, કવિતામાં જેમ ગરામ તેમ લખ્યું છે.

અંગ્રેજીમાં લિજ લિજ દૃષ્ટિથી સ્વાએસી અનેક વાચનમાળા છે; પરંતુ ગુજરાતી ભાષામાં હજી સુધી એકજ છે. અન્ય વાચનમાળા માટે પ્રબળી ખૂસ છે. આ માત્રગી પૂરી પાડવાનો આ પ્રયાસ છે.

આ વાચનમાળામાં નીચેની બાબતો પર ખાસ ધ્યાન આપવામાં આવ્યું છે:—

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૨૦૮૬ વર્ગીક .

પુસ્તકનું નામ ત્રિવેદી પાંચમી પાઠશાળા
જાણકારી

વિષય મધ્ય : ૮૪૩ : ૬-૧૨

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કૉપીરાઈટ-સંમત

ક લ મ

ખ

ખ ઇઆ

ગ

ગ ઘડુ

ઘ

ઘ ઇઆખ

ડ

ક ખ ગ ઘ ડ

(૨)

ચ

ચ મચો

છ

છ ત્રી

જ

જ મરૂખ

ઝ

ઝ લલું

ઞ

ચ છ જ ઝ ઞ

(3)

८

८

८

८ गीआ

८

८

८

८

८

८

८ ८ ८ ८ ८

(૪)

ત

ત ચેલી

થ

થ ડ

દ

દ રાખ

ધ

ધ મણ

ન

ન ગાફે

ત થ દ ધ ન

થડ, છબન

(५)

प

प वाला

ई

ई लुस

व

व करी

ल

लभरडा

भ

भ खुं

प ई व ल भ

पम, भम, भमन

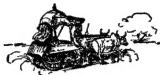

ચ

ગાય

ર

રથ

લ

લગોટા

વ

વહાણ

ચ ર લ વ

રથ, તલ, રમત

(૭)

શ

શ મડી

પ

ધનુ પ

સ

સ સહુ

હ

હ ઝ

ળ

રૂં ળ

શ પ સ હ ળ

કમળ, સરસ, હરણ

(૮)

અ

અન્નાસ

આ

આરસી

ઇ

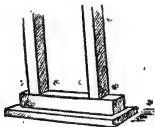
ઇચળ

ઇ

ઇસ

ઉ

ઉમરો

ડી

ડીન

અ આ ઇ ઈ ઉ ડી

અડદ, ડીન, ઉપર

(૫)

૪

૪૬

એ

એ

ઐ

ઓ

ઓ

ઔ

અં

અં

અઃ

૪ એ ઐ ઓ ઔ અં અઃ

ઓહ, ઓસહ

અક્ષરમાળા

અ આ ઈ ઉ ઊ ઋ

એ ઐ ઓ ઔ અં અઃ

ક ખ ગ ઘ ઙ ચ છ જ ઝ ઞ
ટ ઠ ડ ઢ ણ ત થ દ ધ ન પ ફ
બ ભ મ ય ર લ વ શ ષ સ હ ળ

ધર
મધ
વડ

જવ
જમણુ

તરસ
બળદ

ક કા કિ કી કું કૂ
ખ ખા ખિ ખી ખુ ખૂ

હાથી

બિલાડી

વર

શિયાળ

સામડી

કબૂતર

ગુલાબ

તુલસી

જામરૂખ

તડબુચ

સીતાફળ

રાયથુ

પુરી

લાડુ

લાકડી

ઘડીઆળ

વરાળ

ચાળી

ખુરસી

કુધી

મૂળો

મામા
મામીકાકા
કાકીભાઈ
ભાભીમાસા
માસી

કે કે કો કૌ કં કઃ
ખે ખૈ ખો ખૌ ખં ખઃ

બારાખડી

ક કા કિ કી કું કૂ કે કે
કો કૌ કં કઃ

ખ ખા ખિ ખી ખુ ખૂ ખે ખૈ
ખો ખૌ ખં ખઃ

ચાપટ

કાગડો

ઉંદર

મંઝેડો

ધાડો

ચેટું

ઘોટ

ગધેડું

સાપ

ચકલી

કુતરો

શાહમગ

નારંગી

વેગણ

બોર

પાપડી

હોડેમ

લવિંગ

અંગુઠો

બાંય

અંજીર

ધઉં, ચોખા, અંજીર, ચીભડાં

આંખ

લેંધા

હાથેલી

ધાતીડ

ધુંટણ

ઢાર

વાંસો

ખાંદડું

વાળું
તેલ
દુઃખ

સુખ
ડુંદી
રામ

સીતા
ગંગાજી
કુસુમ

સાબેલો
રેવડી

❀ १

❀
❀❀
❀❀❀ ३

❀❀ २

❀
❀❀❀
❀❀❀ ७

❀
❀❀ ३

❀❀
❀❀❀
❀❀❀ ८

❀❀
❀❀ ४

❀❀
❀❀❀
❀❀❀❀ ९

❀❀
❀❀❀ ५

❀❀
❀❀❀❀
❀❀❀❀ १०

મરચું

લાલ

લીલો

ચોપટ

વાઘ

ખીખી

ગુલાબી

ગુલાબ

ચાંદો

ધોળો

બુરો

ચાપડી

કાઠડો

કાળો

વાદળી

પતંગીંત

(૧૭)

પાઠ ૧

સૂરજ

ને પેલો સૂરજ.

સૂરજ ઘણો ચળકે છે.

તને તડકો ગમે છે !

હા, મને ગમે છે.

સૂરજ કેવો સારો છે !

એ રાજ ઊગે છે.

આ પાંજરામાં પોપટ છે.
 એને બોર ભાવે છે.
 એની ચાંચ તીણી હોય છે.
 એનો રંગ લીલો હોય છે.
 પાંજરામાં આંગળી ધાલવી નહિ.
 પોપટ મને વહાલો છે.
 એ બોલેલું બોલે છે.

(૧૫)

પાઠ ૩

ટપાલી

ટપાલી ટપાલ લાવે છે.
એ રોજ આવે છે.
એની કબરે પોટા છે.
એની પાસે કેથળી છે.
તેમાં કાગળ ચૂકેલા છે.
કાગળ ગોઠવીને રાખેલા છે.
જા, ભાઈ, ટપાલ લે.
ટપાલ લઈ મને આપં.

(૨૦)

પાક ૪

ઘોડા

ઘોડાને ચાર પગ હોય છે.
ઘોડા ખૂબ ખોંખારે છે.
એ ઘાસ ખાય છે.
પણ એ મજબૂત હોય છે.
એના કાન નાના હોય છે.
એ કાન હલાવે છે.
તારા કાન હલે છે ?
ના, તે નથી હલતા.

(૨૧)

પાઠ ૫

સાંજ પડી.

સાંજ પડી.

ચાલો, આપણે ફરવા જઈએ.

બાગમાં ઘણાં લોકો મળશે.

ફરવાથી ઘણી મજા પડશે.

બાગમાં સારી ઠંડક છે.

હવા ઘણી સરસ છે.

ફૂલોની વાસ સારી છે.

ચાલ, ભાઈ, જલ્દી ચાલ.

(૨૨)

પાઠ ૬

ઉબાણી

બેન, આજે ઉબાણીએ જવું છે ?

હા, ભાઈ, સાંજે જઈશું.

મોટા ભાઈ આવશે ?

હા, ને બા પણ આવશે.

આપણે વાડીએ જઈશું ?

હા, ચાલતા જઈશું.

બહુ સાફ. મને ચાલવું ગમે છે.

ભાઈ, વાડીમાં ફળ ઘણાં ભાવશે.

હા, બેન.

ફરવાની ઘણી મઝા પડશે.

(૨૩)

પાઠ ૭

ચાંદની

ભાઈ, કાલે ઘણી મઝા પડી.

હા. ચાંદની મઝેની હતી.

ભાઈ, નદી પણ શોભતી હતી.

કિનારાનાં ઝાડ બેયાં હતાં ?

હા. તે રળીઆમણાં હતાં.

બેન, મને ચાંદની ઘણી ગમે છે.

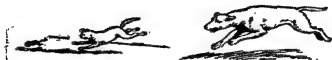
હા. મને પણ ગમે છે.

મેદાનમાં ચાંદની બહુ ખીલે છે.

ભાઈ, ચાંદલીઓ કેવો સુંદર હતો !

હા, બેન. તે ઘણો સારો દેખાતો હતો.

કુતરો-બિલાડી

બેન, બેયાં પેલાં કુતરો-બિલાડી ?

હા, કુતરાને દેખીને બિલાડી કેમ નાસી ગઈ ?

કુતરાથી બિલાડી બીચે છે તેથી.

બિલાડીને બેઠને ઉઢરો ભરાઈ જાય છે તેમ ?

હા, તેમજ.

ભાઈ, આપણે બિલાડી પાળીશું ?

હા, મને બિલાડી ગમે છે.

કુતરાને કેટલાક લોકે પાળે છે. નહિ વાર ?

હા, કુતરાં નવાં માણસોને દેખી ભસે છે.

કેળવવાથી એ ધણાં હોશિયાર થાય છે.

બેન, હું નિશાળે જઈ છું.
 ભાઈ, તને નિશાળમાં ગમે છે ?
 હા, બેન. મને બહુ ગમે છે.
 આપણી શેરીના છોકરા ભારી સાથે લાણે છે.
 મને વાંચવાનું મન થાય છે.
 થોડા વખત અમને મહેતાજી કસરત કરાવે છે.
 આજે અમે રમત રમવાના છીએ.
 મહેતાજી બાપુજી જેવું હેત રાખે છે.
 મને નિશાળે જવાની હોંસ થાય છે.
 ભાઈ, હું પણ કાલથી નિશાળે જઈશ.

(૨૬)

પાઠ ૧૦

વરઘોડો

બેન, વરઘોડો આવે છે.

ચાલો, બારીએ જઈ જોઈએ.

બેન, જો, પહેલો નિશાનડંકો છે.

ભાઈ, પેલા વાળવાળા જોયા ?

હા, બેન, વાળું ધણું સાફ છે.

ઓહો ! ભાઈ, કેટલા બધા લોકો છે !

હા, બેન, સાજન ધણું મોટું છે.

પેલો વરરાજ કેવો શોભે છે !

હા, એનો ઘોડો યશુ શોભે છે.

ઘોડા પાછળ બેસાં છે.

બા, ઊંચે તો જો.

આકાશમાં આ શું દોડે છે ?

ભાઈ, એ તો વાદળાં કહેવાય.

હમણાં એમાંથી પાણી પડશે.

બા, ધણું અંધારું થઈ ગયું.

હા, ભાઈ, પવન ઠીંકા થયો.

જોજો, હવે થોડા વખતમાં વરસાદ આવશે.

બા, ખૂબ પાણી પડે છે.

હા. જો, કેવું જોરમાં પડે છે !

ધર આગળ જાણે નદી વહે છે.

બા, હવે વાદળાં ગયાં કે શું ?

હા, ભાઈ. ઋતુ બદલાઈ ગઈ.

ચોમાસું ગયું ને શિયાળો બેઠો.

બા, ટાઢ વાય છે.

ભાઈ, ઓઢીને ફર.

બા, બહુ ટાઢ વાય છે. આપણે તાપીશું ?

હા, આપણે તાપીએ.

બા, શગડીની નજીક બેસવું ગમે છે.

ભાઈ, તપાસજો. દાઝતો ના.

બા, શગડી પાસેથી ખસવાનું મન થતું નથી.

ભાઈ, ખરૂં. જોજો. કપડાં સળગે નહિ.

ભાઈ, હવે દહાડો મોટો થયો ને રાત નાની થઈ.
 દહાડો દહાડો તાપ વધતો જાય છે.
 હા, શિયાળો ગયો અને ઉનાળો બેઠો.
 હવે ઊનનાં લુગડાં ખમાતાં નથી.
 ખરેખર, આ દહાડે તો સૂતરનાં લુગડાં ફાવે છે.
 મને તો ઘણી વાર નહાવાનું મન થાય છે.
 કાલથી આપણે રોજ નદીએ નહાવા જઈશું.
 હા, મને નદીએ નહાવું ખહુ ગમે છે.
 નદીએ જતાં ખાલુએ ખાગ આવે છે.
 આપણે સાંજે ફરવા જઈશું.
 ખાગ : ૨ જે ફૂલો જોઈશું.
 ખીલેલા મોઝરા બેવાની મઝા પડશે.

૧. ઈશ વિષે

ઠાહરે

- આસપાસ આકાશમાં, હૈયામાં છે ખાસ;
 નદી સરોવર ડુંગરે, બધે ઈશનો વાસ. ૧
- છાનીમાની જો કદી, કરિયે કાંઈ વાત;
 ઘડિયે મનમાં ઘાટ તે, જાણે જગનો તાત. ૨
- અહો ઈશ ભળિયે તને, મોટું છે તુજ નામ;
 શુશુ તારા નિત ગાઈયે, થાય અમારાં કામ. ૩

હલપતરામ (ફરદાર સાથે)

૨. પોપટ વિષે

ઠાહરે

- પોપટ બેઠો પાંજરે, બોલે મીઠા બોલ;
 સુશ્રુતાં મનમાં લોકનાં, ઉપજે હરખ અતોલ. ૧
- કોટે કાળો કાંડલો, નમણું રાતું નાક;
 અંગે લીલા રંગનો, ધારે ધણિની ધાક. ૨
- મીઠું બોલે સરવને, ઉપજે હેત અથાગ;
 પોપટ પાળે ભાવથી, કોઈ ન પાળે કામ. ૩

હલપતરામ (ફરદાર સાથે)

૩. મહા હેતવાળી દયાળીજ મા તૂં.

ભુજંગી હંદ

હતો હું સુતો પારણે ખાળ નાનો,
રહું છોક તો રખતૂં કોણ છાનો ?
મને દુઃખિ દેખી દુખી કોણ થાતૂં !
મહા હેતવાળી દયાળીજ મા તૂં. ૧

મને જોઈને તૂં થતી રાજિ રાજી,
રમાડી રિઝાવી થતી રાજિ રાજી;
મને કોણ મીઠાં મુખે ગીત ગાતૂં ?
મહા હેતવાળી દયાળીજ મા તૂં. ૨

હલપતરામ (ફરશર સાથે)

૪. રખડતો છોકરો

ઢાહરો

એક રખડતો છોકરો, હસમુખ તેનું નામ;
ખહુ કરતો તોફાન ને, દોડાદોડી કામ. ૧

નિશાળથી જતાં ધરે, આડો અવગો જાય;
મોટાંઓના બોલને, ધરે ન મનની માંય. ૨

એક દિવસ વરસાદનો, નદી જળે ઊભરાય;
રેલ ધણી આવી ગઈ, જોવા મન લલચાય. ૩

હસમુખ જલદી દોડિયો, નદીકિનારા પાસ;
 પાણી જે વધતૂં જતૂં, જોવામાં મન ખાસ. ૪

પાણીની ઠંડક થકી, હસમુખ રાજી થાય;
 પાણી વધતૂં જોઈને, મનમાં કંઈ કંઈ થાય. ૫

પાણીમાં આગળ ગયો, કુદી કુદી હરખાય;
 એક છોળના જોસથી, ડુબી ગયો જળમાંય. ૬

(હીલચાલ સાથે) નિશાળેથી ઘેર જતાં

બાણવાનું તો પુરૂં થયું ને, ચાલો અહિંથી જઈયે ઘેર;
 તાલે તાલે ડગલાં ભરતાં, ચાલો અહિંથી જઈયે ઘેર. ૧

શાંત બનીને જલદી હીડો, ચાલો અહિંથી જઈયે ઘેર;
 સિલેટ ચોપડી, પેન લઈને, ચાલો અહિંથી જઈયે ઘેર. ૨

આડાંઅવળાં ગયા વિના સહુ, ચાલો અહિંથી જઈયે ઘેર;
 મહેતાજીને નમન કરીને, ચાલો અહિંથી જઈયે ઘેર. ૩

(૧)

- ૧ આપણી પ્રભાવી જાવનાઓનાં તત્ત્વ પ્રેરવાં ને વાપરવાં,
- ૨ સ્વદેશ અને તેનાં પૂજ્ય સ્ત્રીપુરુષો પ્રતિ પ્રેમ ઉત્પન્ન કરવો,
- ૩ વિશેષે ધર્મ અને નીતિ પ્રતિ પ્રીતિ ઉત્તેજવી,
- ૪ વિદ્યાનંદી અને ઉપયોગની હકીકત રસિક રીતે આપવી,
- ૫ સરળ અને સંસ્કારી ભાષા તરફ વાચકધર્મ તથા એવી યોજના કરવી.

કમળાશંકર પ્રાણશંકર ત્રિવેદી,
અતિસુખશંકર કમળાશંકર ત્રિવેદી

પુનર્મુદ્રિત ૧૯૨૪

(સર્વે હક્ક શ્રેષ્ઠાને સ્વાધીન છે.)

મુરત—મોટાના પૂલ ઉપર આવેલા " મુરત સિટી " પ્રિન્ટિંગ

• પેસમાં વજીરામ માનસિંહે છાપ્યું.
